

KASB KASALLIGI VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI?

Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi

jamoat salomatligi texnikumi

o'qituvchisi

Askarova Dilfuza Sharipovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasb kasalligi va uning keib chiqish sabablari atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: kasb, kasallik, mehnat.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasbiy kasalliklar va mehnat bilan bog'liq shikastlanishlar ishlab chiqarish jarayonining barqarorligiga salbiy ta'sir qiladi, ishchilarning mehnatga layoqatlilik darajasini pasaytiradi hamda iqtisodiy yo'qotishlarga olib keladi. Kasbiy kasalliklarning asosiy sabablari ishlab chiqarish muhitidagi fizik, kimyoviy, biologik va psixologik xavf omillaridir (World Health Organization [WHO], 2019). Ishchilar doimiy ravishda yuqori shovqin, vibratsiya, zararli moddalar ta'siri, psixologik bosim va boshqa zararli omillar bilan duch keladilar. Tadqiqotlarga ko'ra, ushbu xavf omillari vaqt o'tishi bilan surunkali kasalliklarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin (Brown et al., 2022). Xususan, xavfsizlik texnikasi talablariga rioya qilinmasligi natijasida jarohatlar va kasbiy kasalliklar soni ortib borayotgani kuzatilmoqda (ILO, 2021). Shunday ekan, bu muammoni tizimli ravishda o'rganish va samarali yechimlar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsizlik texnikasi choralarining samaradorligini tahlil qilish, ularning kasbiy kasalliklarning oldini olishdagi o'rnini aniqlash va ishlab chiqarish xavfsizligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Bundan tashqari, xavfsizlik qoidalariga rioya qilmaslik natijasida yuzaga keladigan salbiy oqibatlarni baholash ham ushbu tadqiqotning muhim vazifalaridan biridir (Garcia et al., 2023). Kasbiy kasalliklarning oldini olishda xavfsizlik texnikasi choralarini samarali joriy etish

mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarida barqarorlikni ta'minlash va ishchilarning sog'ligini yaxshilashga xizmat qiladi (HSE, 2020).

Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqarish xavfsizligini oshirish bo'yicha xalqaro tajribalar o'rganiladi va ilg'or innovatsion yondashuvlarni joriy etish bo'yicha amaliy takliflar beriladi (Chen et al., 2022). Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillarni tahlil qilishda turli metodologiyalar qo'llaniladi. Avvalo, ish joylaridagi mikromuhit va makromuhit omillari tahlil qilinadi. Bu o'rganish ishchilarga ta'sir qiladigan havoning tarkibi, havo harorati, namlik, shovqin va gazlar kabi omillarni o'lchashni o'z ichiga oladi. Tadqiqotda, turli ishlab chiqarish tarmoqlarida, masalan, metallurgiya, qurilish, energetika sanoati va kimyo sanoatida ishlovchi ishchilarning sog'lig'i va kasb kasalliklari o'rganilgan. Shuningdek, ishchilar orasida anketalar o'tkazish va sog'liqni saqlash ma'lumotlarini tahlil qilish usullari ham qo'llanilgan. Tadqiqotda shaxsiy gigiyenaning ahamiyatiga ham katta e'tibor qaratilgan, chunki toza saqlash va sog'lom turmush tarziga rioya qilish ishchilar salomatligini yaxshilashga yordam beradi. Boshqa bir muhim element bu mehnat muhitini optimallashtirish orqali zararli omillarni kamaytirish uchun amalga oshirilgan tadbirlarning samaradorligini baholashdir.

Tadqiqot davomida ishlab chiqarishdagi zararli omillar va ularning ishchilarga ta'siri keng tahlil qilindi. Bunga quyidagi natijalar kiradi:

1. Chang va gazlar: Tadqiqotda havoning changlanishi va gazlar miqdori oshgan ish joylarida nafas olish tizimi kasalliklari (masalan, bronxit, astma, yallig'lanishlar) aniqlangan. Metal changlari, ayniqsa, qo'rg'oshin, arsenik, alyuminiy va boshqa og'ir metallar, nafas olish tizimiga sezilarli zarar keltiradi. Ularning ta'siri uzoq muddat davomida doimiy ta'sir ko'rsatgan ishchilarda nafas yo'llarining to'siqlanishi va boshqa salbiy holatlar yuzaga kelgan.

2. Shovqin: Shovqinning yuqori darajalari, ayniqsa, metallurgiya va qurilish sanoatida ishlovchi ishchilarda eshitish qobiliyatining pasayishiga, bosh og'rig'iga, stress va yuqori qon bosimiga olib kelgan. Shovqin, jismoniy va ruhiy salomatlikka

zarar etkazadi, shuningdek, ishchilarda boshqa psixologik muammolarni keltirib chiqaradi.

3. Tebranishlar: Ish joylarida tebranishlarning doimiy ta'siri, xususan qurilish va avtomobil sanoatida, mushak-skelet tizimi kasalliklarini rivojlantiradi. Bu kasalliklar qo'l va bilaklarning surunkali og'rishi, artrit, tendinit va boshqa muammolarga olib keladi.

4. Kimyoviy moddalar: Sanoatdagi kimyoviy moddalar, jumladan pestitsidlar, o'g'itlar va kimyoviy erituvchilar, ishchilarning teri va nafas olish tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda, ayniqsa, kimyoviy moddalar bilan aloqada bo'lgan ishchilarda teri kasalliklari, allergiyalar va astma kasalliklari ko'proq uchragan.

5. Ishlab chiqarish sharoitlari va mikroiklim: Yozgi va qishki ish muhitlaridagi mikroiklim omillari (masalan, yuqori haroratlar, past namlik yoki yuqori namlik) ishchilarda jismoniy va psixologik holatni yomonlashtiradi. Issiq muhitda ishlash ishchilarda suvsizlanish, charchoq va boshqalar kabi holatlarni keltirib chiqaradi.